

AUDİT 2025, 3 (49), səh. 65-74.
AUDIT 2025, 3 (49), pp. 65-74.
АУДИТ 2025 3 (49), стр. 65-74.

DOI: 10.59610/bbu3.2025.3.7

*Mustafayev Asif Mirlazım oğlu,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Bakı Biznes Universiteti,
E-mail: asif5252@rambler.ru;*

*Babayev Turqan Xəlil oğlu,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru,
Naxçıvan Dövlət Universiteti,
E-mail: babayevturqan@ndu.edu.az
© Mustafayev A.M., Babayev T.X., 2025*

UOT: 331.23
JEL: D31, J31

İQTİSADİYYATDA GƏLİR BƏRABƏRSİZLİYİNİN İQTİSADI SƏBƏBLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi - iqtisadiyyatda gəlir bərabərsizliyinin səbəblərini təhlil edib qiymətləndirmələr etmək, dinamikaya təsir edən amilləri müəyyənləşdirmək.

Tədqiqatın metodologiyası - məqalədə statistik göstəricilər əsasında analitik təhlil, müqayisəli qiymətləndirmə və induktiv metodologiya bazasında təhlil verilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - məqalədə əldə edilən nəticələr və qiymətləndirmələr bu sahə üzrə araşdırma aparən tədqiqatçılar, hökumətin sosial-iqtisadi siyasəti üzrə praktiki əhəmiyyətə malikdir.

Tədqiqatın nəticələri - məqalədə əldə olunan nəticələr dövlətin sosial-iqtisadi siyasəti üzrə həyata keçirdiyi tədbirlərin müsbət nəticələr verdiyini göstərir. Tədqiqat onu göstərdi ki, gəlir bərabərsizliyini minimum endirmək üçün hökumətlər müvafiq önləyici tədbirlər görməlidirlər.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - məqalədə təqdim olunan elmi yanaşma və qiymətləndirmələr gəlir bərabərsizliyinin azaldılması istiqamətində yeni yanaşmalara diqqətin ayrılması zəruriliyini ortaya qoymuşdur.

Açar sözlər: gəlir bərabərsizliyi, sosial siyasət, problemlər, minimum əmək haqqı, nominal və real əmək haqqı, orta aylıq əmək haqqı və s.

G İ R İ Ş

Gəlir bərabərsizliyi dünyanın əksər ölkələrində mövcud olan ciddi iqtisadi və sosial problemlərdən biridir. Bu bərabərsizlik müxtəlif amillərin təsiri nəticəsində yaranır və zaman keçdikcə dərinləşə bilər. Əsas səbəblərdən biri təhsil səviyyəsindəki fərqlərdir. Yüksək təhsilli insanlar adətən daha yüksək maaşlı işlərdə çalışırlar. Təhsilə çıxış imkanlarının məhdud olması bərabərsizliyi daha da artırır. Bundan əlavə, texnoloji inkişaf və avtomatlaşdırma da gəlir bərabərsizliyini gücləndirən amillər arasındadır. Yeni texnologiyalar bəzi iş yerlərini sıradan çıxarır, bəzi sahələrdə isə yüksək gəlir imkanları yaradır. Aşağı ixtisaslı işçilər üçün iş imkanlarının

azalması onların gəlirlərini aşağı salır. Kapital sahibliyi də bu problemin əsas səbəblərindən biridir. Zəngin insanlar daha çox aktivlərə və sərmayə imkanlarına malik olurlar. Kapital gəliri əmək gəlirindən daha sürətlə arta bilər və bu, varlılarla kasıblar arasındakı uçurumu dərinləşdirir.

Vergi sistemləri də gəlir bərabərsizliyinə təsir edən mühüm amillərdən biridir. Proqressiv vergi sistemləri bu fərqi qismən azalda bilər. Lakin, bəzi ölkələrdə vergi sistemləri varlıların daha çox üstünlük qazanmasına imkan yaradır. Eyni zamanda, iqtisadi siyasətlərin düzgün tərtib olunmaması bərabərsizliyi gücləndirə bilər. Aşağı minimum əmək haqqı səviyyəsi gəlir fərqlərini artırır. İnflyasiya da gəlir bərabərsizliyinə təsir göstərən amillərdəndir. Qiymətlərin artması aztəminatlı ailələr üçün daha böyük yük yaradır.

Əmlak bazarındakı qiymət artımları aşağı gəlirli insanları çətin vəziyyətə salır. İş bazarındakı qeyri-sabitlik də gəlir bərabərsizliyinə səbəb olur [6, s. 67]. Müvəqqəti və qeyri-rəsmi işlərdə çalışanlar adətən daha az gəlir əldə edirlər. Gender bərabərsizliyi də gəlir fərqlərinin yaranmasına təsir edir. Qadınlar bir çox hallarda eyni işi görmələrinə baxmayaraq, kişilərdən daha az maaş alırlar. Sosial əlaqələr və nepotizm bəzi şəxslərin daha yaxşı iş imkanları əldə etməsinə səbəb olur. Bu isə daha az əlaqəsi olan insanları iqtisadi gerilikdə saxlayır.

Qlobal iqtisadi sistem də gəlir bərabərsizliyini artıran amillərdəndir. İnkişaf etmiş ölkələrdəki korporasiyalar daha çox gəlir əldə edirlər. İnkişaf etməkdə olan ölkələr isə iqtisadi baxımdan asılı vəziyyətdə qalırlar [3, s.93]. Təbii resursların qeyri-bərabər bölgüsü də gəlir bərabərsizliyinə səbəb olur. Neft, qaz və digər təbii sərvətlərə malik olan ölkələrdə gəlir yüksək ola bilər. Lakin, bu gəlirin bərabər paylanmaması daxili bərabərsizliyi artırır.

İnvestisiya imkanlarının bərabər olmaması da problem yaradır. Varlı şəxslər daha çox sərmayə yatıraraq gəlirlərini artırırlar. Aşağı gəlirli insanlar isə investisiya imkanlarından məhrum qalırlar. Regional fərqlər də gəlir bərabərsizliyinə təsir edir. Böyük şəhərlərdə iş imkanları daha çox olduğu üçün gəlirlər də yüksək olur. Kənd yerlərində isə iş imkanlarının məhdud olması daha az gəlirə səbəb olur. Səhiyyə xidmətlərinə çıxış imkanları da gəlir fərqlərinə təsir edir. Yaxşı tibbi xidmət ala bilməyən insanlar tez-tez iş qabiliyyətini itirirlər. Bu isə onların gəlir əldə etmə imkanlarını məhdudlaşdırır.

Azərbaycanda gəlir bərabərsizliyinin aradan qaldırılması istiqamətində aparılan islahatlar

Azərbaycanda gəlir bərabərsizliyi sosial və iqtisadi inkişafa təsir edən əsas problemlərdən biridir. Bu problemi həll etmək üçün dövlət müxtəlif islahatlar həyata keçirir. İlk növbədə, ölkədə sosial rifahın artırılması istiqamətində addımlar atılmışdır. Son illərdə minimum əmək haqqının artırılması bu sahədə əsas tədbirlərdən biri olmuşdur. 2019-cu ildən etibarən minimum əmək haqqı bir neçə dəfə artırılmış [1] və bu, aşağı gəlirli vətəndaşların maddi vəziyyətinin yaxşılaşmasına kömək etmişdir. Eyni zamanda, pensiya sistemində islahatlar aparılmışdır. Pensiyaların indeksləşdirilməsi və artırılması yaşlı insanların sosial müdafiəsini gücləndirmişdir. Sosial müavinətlərin artırılması aztəminatlı ailələrin və həssas qrupların dəstək almasına imkan yaratmışdır. Azərbaycan hökuməti sosial yardım proqramlarını genişləndirmiş və aztəminatlı ailələrə verilən müavinətlərin məbləğini artırmışdır. Bu tədbirlər aşağı gəlirli insanların həyat səviyyəsini yüksəltmək məqsədi daşıyır.

AUDİT 2025, 3 (49), səh. 65-74.

AUDIT 2025, 3 (49), pp. 65-74.

АУДИТ 2025 3 (49), стр. 65-74.

Təhsil sahəsində aparılan islahatlar da gəlir bərabərsizliyinin azaldılmasına yönəlmişdir. Dövlət ali təhsil müəssisələrində təhsil haqqının tam və ya qismən ödənilməsi üçün müxtəlif təqaüd və kredit proqramlarını genişləndirmişdir. Peşə təhsilinin inkişafı işsizliyin azalmasına və aşağı gəlirli vətəndaşların əmək bazarına daha asan inteqrasiya olunmasına kömək edir. Təhsil imkanlarının genişləndirilməsi uzunmüddətli perspektivdə gəlir bərabərsizliyinin azalmasına töhfə verə bilər.

İşsizlik səviyyəsinin azaldılması üçün məşğulluq siyasətində də mühüm dəyişikliklər edilmişdir. Dövlət məşğulluq proqramları vasitəsilə işsiz vətəndaşların əmək bazarına daxil olmasına şərait yaradır. Özünüməşğulluq proqramları genişləndirilmiş və aztəminatlı ailələr üçün kiçik biznes qurmaq imkanı yaradılmışdır. Sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi üçün güzəştli kreditlər və subsidiyalar təklif olunur.

Azərbaycan hökuməti kənd təsərrüfatının inkişafına xüsusi diqqət yetirir. Kənd təsərrüfatı istehsalçılarna subsidiyalar və güzəştli kreditlər verilir. Bu, regionlarda yaşayan insanların iqtisadi imkanlarını artıraraq gəlir bərabərsizliyini azaltmağa kömək edir. Aqrar sahədə çalışan vətəndaşlar üçün müxtəlif sosial və maliyyə dəstəyi mexanizmləri tətbiq edilir. Regionların sosial-iqtisadi inkişaf proqramları çərçivəsində yeni iş yerləri yaradılır.

Vergi islahatları da gəlir bərabərsizliyinin azaldılmasına təsir edən mühüm amillərdən biridir [5, s.32]. Vergi yükünün daha ədalətli bölüşdürülməsi məqsədilə aztəminatlı ailələr üçün vergi güzəştləri tətbiq edilir. Kiçik və orta biznesin inkişafına dəstək üçün vergi yükü azaldılmışdır. Bu addımlar sahibkarlıq fəaliyyətini genişləndirməyə və məşğulluğu artırmağa yönəldilmişdir.

İnfrastruktur layihələrinin genişləndirilməsi də gəlir bərabərsizliyinin azaldılmasına töhfə verir. Yeni yollar, su təchizatı sistemləri və digər infrastruktur layihələri regionlarda iqtisadi aktivliyi artırır. Regionlarda sənaye parkları və texnoparklar yaradılaraq iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi hədəflənir. Bu, kənd yerlərində iş imkanlarını genişləndirərək gəlir bərabərsizliyini azalda bilər.

Lakin aparılan islahatlara baxmayaraq, gəlir bərabərsizliyinin tamamilə aradan qaldırılması üçün hələ də müəyyən problemlər qalmaqdadır. İqtisadi sahədə qeyri-rəsmi məşğulluğun mövcudluğu gəlir bərabərsizliyini artıran amillərdən biridir. Aztəminatlı ailələrin sosial müdafiəsini gücləndirmək üçün daha genişmiqyaslı islahatlar aparılmalıdır. Kənd və şəhər əhalisi arasında gəlir fərqlərini azaltmaq üçün daha çox investisiya cəlb edilməlidir.

Sosial bərabərsizliyin azaldılması istiqamətində innovativ yanaşmalar tətbiq olunmalıdır. Dövlət və özəl sektor arasında əməkdaşlıq gücləndirilməlidir. Sosial rifahın yüksəldilməsi üçün səhiyyə və təhsil sektorunda daha böyük islahatlar aparılmalıdır. Regionlarda infrastrukturun inkişafı davam etdirilməli və kənd təsərrüfatına dəstək artırılmalıdır.

Azərbaycan hökumətinin həyata keçirdiyi islahatlar gəlir bərabərsizliyinin azaldılmasına mühüm töhfə versə də, bu istiqamətdə əlavə tədbirlərin görülməsi vacibdir. Əmək bazarında rəqabətliliyin artırılması və yeni iş yerlərinin yaradılması əsas prioritetlərdən biri olmalıdır. İqtisadi inkişafın davamlı olması üçün sosial müdafiə sisteminin gücləndirilməsi vacibdir. Bütün bu tədbirlər gələcəkdə gəlir bərabərsizliyinin daha da azalmasına və əhəlinin rifah səviyyəsinin yüksəlməsinə gətirib çıxara bilər.

AUDİT 2025, 3 (49), səh. 65-74.
 AUDIT 2025, 3 (49), pp. 65-74.
 АУДИТ 2025 3 (49), стр. 65-74.

Cədvəl 1.

Mövcud vəziyyətin təhlili və qiymətləndirilməsi
Əhalinin nominal və real gəlirləri

	2010	2015	2019	2020	2021	2022	2023
Əhalinin nominal gəlirləri, milyon manat	25607,0	41744,8	56769,0	55754,1	57206,8	69163,0	78050,2
Əhalinin sərəncamında qalan nominal gəlirləri, milyon manat	23405,0	38200,0	52188,3	50525,4	51221,9	61453,7	69341,2
Orta aylıq nominal əmək haqqı, manat	331,5	466,9	635,1	707,7	732,1	840,0	933,9
Əhalinin sərəncamında qalan real gəlirləri, milyon manat ¹	22142,9	36730,8	50865,8	49149,2	48005,5	53954,1	63732,7

Mənbə: Əhalinin nominal və real gəlirləri üzrə statistik rəqəmlər. <https://www.stat.gov.az/source/labour/> [2]

Əhalinin nominal gəlirləri 2010-cu ildə 25,6 milyard manat təşkil edirdisə, 2023-cü ildə 78 milyard manata yüksəlmişdir. Bu, 13 il ərzində təxminən 3 dəfə artım deməkdir. Xüsusilə 2010-2015-ci illər arasında artım templəri yüksək olmuş, gəlirlər 63%-dən çox yüksəlmişdir. 2019-cu ildə bu göstərici 56,7 milyard manata çatmışdır. Lakin 2020-ci ildə pandemiya və neft qiymətlərinin enməsi nəticəsində nominal gəlirlər 55,7 milyard manata düşmüşdür. Əhalinin nominal gəlirləri 2010-cu illərdən sonra ümumiyyətlə artım göstərmişdir. Son illərdə nominal gəlirlərdə əhəmiyyətli artımlar müşahidə edilmişdir. 2021-ci ildə bu göstərici 120,9%-ə yüksələrək ən yüksək səviyyəyə çatmışdır. 2022-ci ildə isə 112,8% təşkil etmişdir ki, bu da əvvəlki illərə nisbətən yüksək artım dinamikasının qorunduğunu göstərir.

2021-ci ildən sonra isə yenidən artım müşahidə edilmişdir. 2023-cü ildə nominal gəlirlər 78 milyard manata çataraq tarixi maksimum səviyyəyə yüksəlmişdir. Bu artımın əsas səbəbləri arasında maaşların artırılması, dövlət sosial proqramlarının genişləndirilməsi və iqtisadi aktivliyin bərpası dayanır.

Əhalinin sərəncamında qalan nominal gəlirlər də oxşar dinamika göstərmişdir. 2010-cu ildə 23,4 milyard manat təşkil edən bu göstərici 2023-cü ildə 69,3 milyard manata yüksəlmişdir. Bu dövr ərzində ən böyük azalma 2020-ci ildə baş vermişdir və göstərici 50,5 milyard manata enmişdir. Bu göstəricinin artması vətəndaşların daha çox vəsaitə sahib olduğunu göstərir. Lakin inflyasiya faktorları nəzərə alınmadan bu göstərici tam iqtisadi rifahın artımını əks etdirmir. Faizlə qiymətləndirdikdə isə görürük ki, əhalinin sərəncamında qalan nominal gəlirlər də oxşar dinamika nümayiş etdirmişdir. 2021-ci ildə bu göstərici 120,0% olmuş, 2022-ci ildə isə 112,8% təşkil etmişdir. Bu artım dövlətin sosial siyasəti və əməkhaqqı fondlarının genişlənməsi ilə izah edilə bilər.

¹ Əvvəlki ilin qiymətlərində

AUDİT 2025, 3 (49), səh. 65-74.

AUDIT 2025, 3 (49), pp. 65-74.

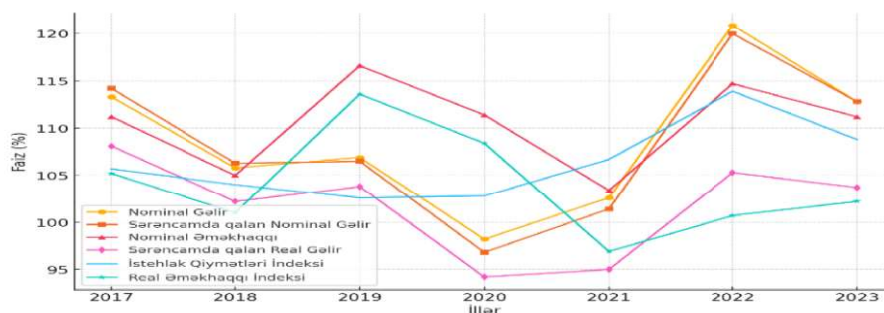
АУДИТ 2025 3 (49), стр. 65-74.

Real gəlirlər inflyasiya nəzərə alınaraq hesablandığından, nominal gəlirlərlə müqayisədə daha həssas dəyişikliklərə məruz qalır [4, s.30]. 2010-cu ildə 22,1 milyard manat olan real gəlirlər 2019-cu ildə 50,8 milyard manata qədər yüksəlmişdir. 2020 və 2021-ci illərdə isə azalma müşahidə olunmuş, real gəlirlər 2021-ci ildə 48 milyard manata enmişdir. Bu azalma pandemiya dövründə iqtisadi aktivliyin zəifləməsi, inflyasiyanın yüksəlməsi və gəlirlərin alıcılıq qabiliyyətinin aşağı düşməsi ilə bağlı olmuşdur. Lakin, 2022-ci ildən etibarən real gəlirlər yenidən artmış və 2023-cü ildə 63,7 milyard manata yüksəlmişdir. Bu, həm maaşların artması, həm də iqtisadiyyatın bərpaası ilə bağlıdır.

Orta aylıq əmək haqqı 2010-cu ildə 331,5 manat idisə, 2023-cü ildə 933,9 manata yüksəlmişdir. Bu, 2,8 dəfə artım deməkdir. Əmək haqqının artımı daha çox 2019-cu ildən sonra sürətlənmişdir. 2020-ci ildə orta aylıq əmək haqqı 707,7 manata, 2021-ci ildə 732,1 manata, 2022-ci ildə isə 840 manata yüksəlmişdir. Əmək haqqının artımı dövlətin minimum əmək haqqının artırılması və maaş islahatları ilə bağlı olmuşdur. Xüsusilə 2019-cu ildə minimum əmək haqqının kəskin artması ümumi əmək haqqı fondunda nəzərə cərpacaq dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Faizlə hesablama apardıqda isə aydın olur ki, orta aylıq nominal əmək haqqı göstəricisi 2019-cu ildə 116,6%-ə qədər yüksəlmişdir. 2020-ci ildə isə artım 111,4% olub. 2021-ci ildə əmək haqqı 114,7%, 2022-ci ildə isə 111,2% səviyyəsində qərarlaşmışdır. Bu, işçilərin nominal maaşlarının əhəmiyyətli dərəcədə artdığını göstərsə də, real əmək haqqı ilə müqayisə edildikdə, inflyasiya təsirini nəzərə almaq lazımdır (bax qrafik 1).

Qrafik 1.

Əhalinin nominal və real gəlirləri, faizlə

Mənbə: Əhalinin nominal və real gəlirləri üzrə statistik rəqəmlər.
<https://www.stat.gov.az/source/labour/> [2]

Təhlil göstərir ki, 2010-2023-cü illər ərzində Azərbaycan əhalisinin nominal gəlirləri və əmək haqqı əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Bunun əsas səbəbləri arasında iqtisadi inkişaf, neft gəlirlərinin artması, maaş və pensiya islahatları, dövlətin sosial proqramlarının genişləndirilməsi yer alır. Lakin real gəlirlərin dinamikası nominal göstəricilərdən fərqli olmuşdur. 2020-2021-ci illərdə pandemiya və inflyasiya real gəlirlərin azalmasına səbəb olmuşdur. 2022-ci ildən sonra isə iqtisadi bərpa prosesləri və maaşların artırılması real gəlirlərin yenidən yüksəlməsinə gətirib çıxarmışdır.

AUDİT 2025, 3 (49), səh. 65-74.

AUDIT 2025, 3 (49), pp. 65-74.

АУДИТ 2025 3 (49), стр. 65-74.

Təqdim olunmuş qrafikdən görsənir ki, əhalinin sərəncamında qalan real gəlirləri isə fərqli dinamika göstərmişdir. 2019-cu ildə real gəlirlər 103,8% olmuşdur ki, bu da müsbət artımı əks etdirir. Lakin 2020-ci ildə bu göstərici 94,2%-ə düşmüşdür. 2021-ci ildə 105,3% səviyyəsinə yüksəlmişdir, 2022-ci ildə isə 103,7% təşkil etmişdir. Bu göstəricilər nominal gəlirlərin artmasına baxmayaraq, inflyasiyanın təsirini göstərir. İstehlak qiymətləri indeksi isə 2017-ci ildə 105,7%, 2018-ci ildə 104,0%, 2019-cu ildə 102,6% olmuşdur. Lakin, 2020-ci ildə bu göstərici 102,8%, 2021-ci ildə 106,7%, 2022-ci ildə isə 113,9%-ə yüksəlmişdir. 2023-cü ildə isə 108,8% səviyyəsinə düşmüşdür. Bu, 2021-ci ildən sonra inflyasiyanın sürətlə artdığını göstərir [2].

Orta aylıq real əmək haqqı indeksi də fərqli dinamika nümayiş etdirmişdir. 2019-cu ildə 113,6%, 2020-ci ildə 108,4%, 2021-ci ildə isə 96,9% olmuşdur. 2022-ci ildə isə 100,7%, 2023-cü ildə 102,2% səviyyəsinə yüksəlmişdir. Bu, son illərdə inflyasiyanın əmək haqqına mənfi təsir etdiyini göstərir.

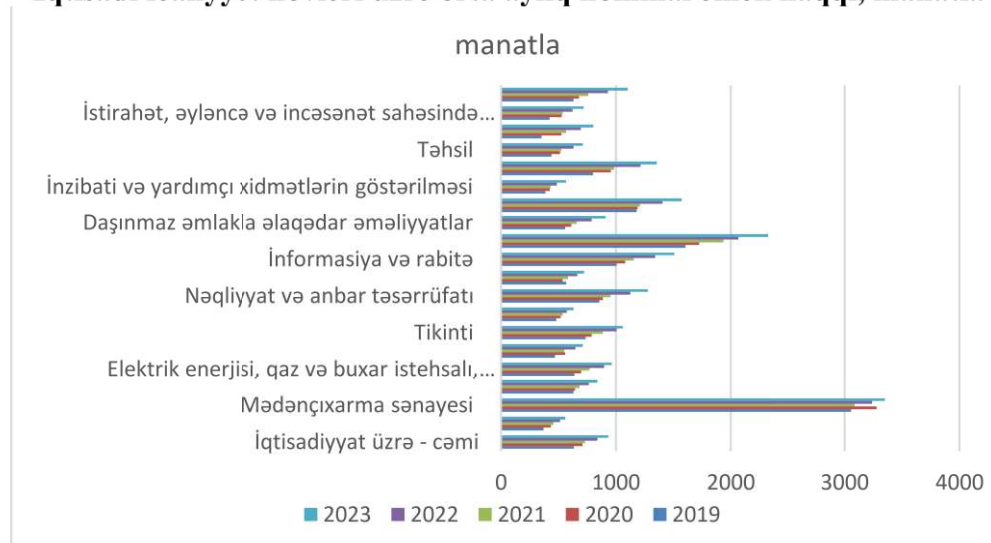
Ümumilikdə, nominal gəlirlər və əmək haqqı artmışdır, lakin real gəlirlərin və alıcılıq qabiliyyətinin dəyişkənliyi inflyasiya və iqtisadi faktorlarla bağlı olmuşdur. İqtisadiyyatın dayanıqlı inkişafı üçün inflyasiyanın nəzarətdə saxlanılması və gəlirlərin real olaraq artırılması vacibdir.

Orta aylıq əmək haqqının artımı müsbət haldır, lakin bu artımın inflyasiya ilə uzlaşması vacibdir. Əks halda, nominal maaşların yüksəlməsi real alıcılıq qabiliyyətinə ciddi təsir göstərməyə bilər. Gələcəkdə gəlirlərin daha stabil və ədalətli bölüşdürülməsi üçün vergi islahatlarının gücləndirilməsi, inflyasiya ilə mübarizə tədbirlərinin artırılması və əmək bazarının inkişaf etdirilməsi vacib olacaqdır.

Azərbaycanda iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə orta aylıq nominal əmək haqqı 2019-2023-cü illər ərzində artım nümayiş etdirmişdir. Ümumi iqtisadiyyat üzrə orta aylıq əmək haqqı 2019-cu ildə 635,1 manat olduğu halda, 2023-cü ildə 933,9 manata yüksəlmişdir. Bu dövrdə bir çox sahələrdə əmək haqqının artımı müşahidə olunmuşdur (bax qrafik 2).

Qrafik 2.

İqtisadi fəaliyyət növləri üzrə orta aylıq nominal əmək haqqı, manatla

Mənbə: Əhalinin nominal və real gəlirləri üzrə statistik rəqəmlər. <https://www.stat.gov.az/source/labour/> [2]

AUDİT 2025, 3 (49), səh. 65-74.

AUDIT 2025, 3 (49), pp. 65-74.

АУДИТ 2025 3 (49), стр. 65-74.

Qrafikdən görünür ki, mədənçıxarma sənayesi ən yüksək əmək haqqı səviyyəsinə malik olmuşdur. 2019-cu ildə bu sahədə çalışanların orta aylıq əmək haqqı 3055,6 manat təşkil edirdisə, 2023-cü ildə bu göstərici 3350,6 manata çatmışdır. Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sektorunda əmək haqqı artımı nisbətən aşağı olmuşdur. 2019-cu ildə bu sahədə çalışanların orta aylıq əmək haqqı 371,4 manat olduğu halda, 2023-cü ildə 558,7 manata yüksəlmişdir. Emal sənayesində də əmək haqqı artımı müşahidə edilmişdir. 2019-cu ildə 632,3 manat olan əmək haqqı 2023-cü ildə 840,8 manata yüksəlmişdir. Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı sahəsində də əmək haqqı artmışdır. 2019-cu ildə bu sahədə çalışanların orta aylıq əmək haqqı 638,9 manat olduğu halda, 2023-cü ildə 965,5 manata çatmışdır [2].

Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı sahəsində əmək haqqı 2019-cu ildə 468,9 manat təşkil edirdisə, 2023-cü ildə 711,5 manata qədər artmışdır. Tikinti sektorunda əmək haqqı artımı da nəzərə cərpacaq dərəcədə olmuşdur. 2019-cu ildə 737,3 manat olan əmək haqqı 2023-cü ildə 1060,4 manata yüksəlmişdir.

Ticarət və nəqliyyat vasitələrinin təmiri sahəsində 2019-cu ildə orta aylıq əmək haqqı 480,3 manat olduğu halda, 2023-cü ildə 632,1 manata yüksəlmişdir. Nəqliyyat və anbar təsərrüfatında isə daha yüksək əmək haqqı qeydə alınmışdır. 2019-cu ildə 855,8 manat olan əmək haqqı 2023-cü ildə 1278,5 manata çatmışdır.

Informasiya və rabitə sahəsində əmək haqqı artımı yüksək olmuşdur. 2019-cu ildə bu sahədə orta aylıq əmək haqqı 1005,3 manat olduğu halda, 2023-cü ildə 1509,9 manata yüksəlmişdir. Bu isə təxminən 50,2% artım deməkdir. Maliyyə və sığorta fəaliyyətində də əhəmiyyətli əmək haqqı artımı müşahidə edilmişdir. 2019-cu ildə bu sahədə çalışanların orta aylıq əmək haqqı 1607,3 manat olduğu halda, 2023-cü ildə 2327,2 manata yüksəlmişdir ki, bu da təxminən 44,8%-lik artım deməkdir. Həmçinin, daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar sahəsində əmək haqqı 2019-cu ildə 558,2 manat olduğu halda, 2023-cü ildə 910,9 manata çatmışdır. Bu isə 63,2%-lik artıma bərabərdir [2].

Peşə, elmi və texniki fəaliyyət sahəsində də əmək haqqı nəzərəcərpacaq dərəcədə artmışdır. 2019-cu ildə bu sahədə orta aylıq əmək haqqı 1180,3 manat olduğu halda, 2023-cü ildə 1573,2 manata çatmışdır ki, bu da 33,3% artıma bərabərdir. İnzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi sektorunda əmək haqqı 2019-cu ildə 386,1 manat olduğu halda, 2023-cü ildə 568,4 manata yüksəlmişdir. Bu, 47,2%-lik artım deməkdir. Dövlət idarəetməsi və müdafiə, sosial təminat sahəsində də əmək haqqı artımı qeydə alınmışdır. 2019-cu ildə 799,9 manat olan əmək haqqı 2023-cü ildə 1357,2 manata çatmışdır ki, bu da 69,7%-lik artıma bərabərdir. Təhsil sektorunda çalışanların orta aylıq əmək haqqısı 2019-cu ildə 438,9 manat olduğu halda, 2023-cü ildə 712,6 manata yüksəlmişdir ki, bu da 62,4%-lik artıma bərabərdir. Səhiyyə və sosial xidmətlər sektorunda da əmək haqqı artımı müşahidə edilmişdir. 2019-cu ildə 352,4 manat olan əmək haqqı 2023-cü ildə 804,4 manata çatmışdır ki, bu da 128,3%-lik artıma bərabərdir [2].

Ümumilikdə, Azərbaycanda müxtəlif sahələrdə orta aylıq əmək haqqının artımı müşahidə olunmuşdur. Ən böyük artım səhiyyə və sosial xidmətlər sahəsində qeydə alınmışdır. Ən yüksək əmək haqqı səviyyəsi isə mədənçıxarma sənayesində olmuşdur. Bununla yanaşı, kənd təsərrüfatı sektorunda əmək haqqının digər sahələrlə müqayisədə daha yavaş artdığı müşahidə edilmişdir.

Bu təhlil göstərir ki, Azərbaycanda əmək haqqının artımı sahələr üzrə qeyri-bərabər şəkildə baş vermişdir. İnfrastruktur, maliyyə, informasiya texnologiyaları və dövlət sektorlarında əmək haqqı artımı daha sürətli olmuş, kənd təsərrüfatı və bəzi xidmət sahələrində isə daha yavaş tempdə davam etmişdir.

Y E K U N

Azərbaycanda gəlir bərabərsizliyini azaltmaq məqsədilə bir sıra tədbirlər həyata keçirilə bilər. Bu tədbirlər həm iqtisadi siyasətlərin təkmilləşdirilməsini, həm də sosial tərəqqini təşviq etməyi hədəfləyir:

1. Vergi siyasətinin təkmilləşdirilməsi: Gəlir bərabərsizliyini azaltmaq üçün ədalətli vergi sistemi vacibdir. Bu məqsədlə, daha yüksək gəlirli şəxslərdən daha yüksək vergi alınması və aşağı gəlirli şəxslərə vergi güzəştləri tətbiq edilməsi tövsiyə olunur. Məsələn, vergilərin tədricən artması, yəni "proqressiv vergi" tətbiq edilməsi gəlir bərabərsizliyini azaldar.

2. Təhsil sektorunun gücləndirilməsi: Təhsil, gəlir bərabərsizliyini azaltmaqda mühüm rol oynayır. Təhsil keyfiyyətinin artırılması, xüsusilə də regionlarda təhsilin əlçatanlığının təmin edilməsi, insanların bacarıq və bilik səviyyələrini artırır. Bu da onlara daha yüksək maaşlı işlərdə işləmək imkanı yaradaraq gəlirlərinin artırılmasına kömək edir.

3. Əmək bazarının tənzimlənməsi: İş yerlərində ədalətli əmək haqqı siyasətləri, kollektiv müqavilələrin genişləndirilməsi və işçilərin hüquqlarının qorunması gəlir bərabərsizliyini azaltmağa kömək edə bilər [7, s. 92]. Bunu beynəlxalq təcrübədən müşahidə edə bilərik. Dövlət, minimum əmək haqqını təyin edərək və işçi hüquqlarını təmin edərək daha aşağı gəlirli işçiləri müdafiə edə bilər.

4. Regionlararası bərabərsizliklərin azaldılması: Bölgələr arasında inkişaf fərqləri gəlir bərabərsizliyini artırır. Regionlarda iqtisadi inkişafı təşviq edən tədbirlər, kiçik və orta sahibkarlığın dəstəklənməsi, kənd təsərrüfatının modernləşdirilməsi və infrastruktur layihələrinin artırılması yerli əhalinin gəlirlərini artırır.

5. İnvestisiya və iqtisadi diversifikasiya siyasəti: İqtisadiyyatın yalnız bir sektora bağlı qalması, məsələn, neft və qaz sənayesinə, gəlir bərabərsizliyini artırır. İqtisadi diversifikasiya, yeni iş sahələrinin yaradılması və kiçik və orta biznesin dəstəklənməsi gəlir bərabərsizliklərinin azalmasına təsir edir.

6. İnnovasiya və texnoloji inkişafın təşviq edilməsi: Texnologiya və innovasiyanın inkişafı, daha yüksək texniki bacarıqları olan insanların yüksək maaşlı işlərlə təmin olunmasını təmin edir. Bu növ tədbirlər həm gəlir bərabərsizliyinin azaldılmasına, həm də iqtisadi inkişafın sürətlənməsinə kömək edə bilər.

7. Sosial ədalət və bərabərliklə bağlı maarifləndirmə proqramları: Cəmiyyətin sosial ədalət və bərabərlik anlayışına dair maarifləndirilməsi, insanların gəlir bərabərsizliyini anlamaq və bu mövzuda hüquqlarını müdafiə etmək mövzusunda daha çox şüur qazanmasına səbəb ola bilər.

8. Beynəlxalq əməkdaşlıq və təcrübə mübadiləsi: Digər ölkələrdən gələn təcrübələrin nəzərdən keçirilməsi və beynəlxalq səviyyədə sosial bərabərliyi gücləndirən təcrübələrin Azərbaycanda tətbiqi faydalı ola bilər.

Bu tədbirlər, gəlir bərabərsizliyinin azaldılması və sosial rifahın artırılması istiqamətindəki əsas addımlardır. Hər birinin tətbiqi, davamlı iqtisadi inkişaf və sosial ədalətin təmin edilməsinə yönəlmiş strateji yanaşmalarla uyğun olmalıdır.

AUDİT 2025, 3 (49), səh. 65-74.

AUDIT 2025, 3 (49), pp. 65-74.

АУДИТ 2025 3 (49), стр. 65-74.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. “Əhalinin sosial rifahının yaxşılaşdırılması sahəsində tədbirlərin davam etdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 23 dekabr 2024-cü il tarixli Sərəncamı.
2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Statistik göstəricilər-2023. https://www.stat.gov.az/source/budget_households/
3. T. Paşa Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi göstəriciləri beynəlxalq reytinglərdə. AR. ETN İqtisadiyyat İnstitutu. Bakı-2024.
4. Həsənov P., Ağayeva M. Azərbaycanda həyat keyfiyyəti-2020. AR. ETN İqtisadiyyat İnstitutu. Bakı-2022.
5. Thomas P. A brief history of equality. Harvadr Univ. 2022. p.288
6. Phil G., Robert E. “The myth of of American inequality”. 2024. p.274.
[https://www.barnesandnoble.com/w/the-myth-of-american-inequality-phil-gramm/1141214612?utm](https://www.barnesandnoble.com/w/the-myth-of-american-inequality-phil-gramm/1141214612?utm_source=chatgpt.com)
7. David L. “The greatest of all plagues”. Princeton University. 2024. p.123
8. https://www.walmart.com/ip/International-Income-Inequality-Hardcover-9781032358680/1005253704?utm_source=chatgpt.com

*Asif Mirlazım Mustafayev,
Ph.D. (Econ.), Associate Professor,
Baku Business University,
E-mail: asif5252@rambler.ru;*

*Turgan Khalil Babayev,
Ph.D. (Econ.),
Nakhchivan State University,
E-mail: babayevturqan@ndu.edu.az
© A.M. Mustafayev, T.Kh. Babayev, 2025*

ASSESSMENT OF THE ECONOMIC CAUSES OF INCOME INEQUALITY IN THE ECONOMY

ABSTRACT

The purpose of the research - to analyze and make estimates of the causes of income inequality in the economy, to identify factors affecting the dynamics.

The methodology of the research - the article provides analytical analysis on the basis of statistical indicators, comparative assessment and analysis on the basis of inductive methodology.

The practical importance of the research - the results and assessments obtained in the article are of practical importance for researchers conducting research in this area, socio-economic policy of the government.

The results of the research - the results obtained in the article show that the measures taken by the state on the socio-economic policy of the state give positive results. The study showed that in order to minimize income inequality, governments must take appropriate preventive measures.

The originality and scientific novelty of the research - the scientific approaches and assessments presented in the article have revealed the need to pay attention to new approaches to reducing income inequality.

Keywords: income inequality, social policy, problems, minimum wage, nominal and real wages, average monthly wages, etc.

AUDİT 2025, 3 (49), səh. 65-74.
AUDIT 2025, 3 (49), pp. 65-74.
АУДИТ 2025 3 (49), стр. 65-74.

*Мустафаев Асиф Мирлазым оглы,
кандидат экономических наук, доцент,
Бакинский Университет Бизнеса,
E-mail: asif5252@rambler.ru;*

*Бабаев Турган Халил оглы,
кандидат экономических наук,
Нахчыванский Государственный Университет,
E-mail: babaevturqan@ndu.edu.az
© Мустафаев А.М., Бабаев Т.Х., 2025*

ОЦЕНКА ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРИЧИН НЕРАВЕНСТВА ДОХОДОВ В ЭКОНОМИКЕ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования - проанализировать причины неравенства доходов в экономике и сделать оценки, выявить факторы, влияющие на динамику.

Методология исследования - в статье представлен аналитический анализ на основе статистических показателей, сравнительная оценка и анализ на основе индуктивной методологии.

Практическая значимость исследования - выводы и оценки, полученные в статье исследователи, проводящие исследования в данной области, имеют практическое значение для социально-экономической политики правительства.

Результаты исследования - результаты, полученные в статье, свидетельствуют о том, что осуществляемые государством мероприятия по социально-экономической политике государства дают положительные результаты. Исследование показало, что правительства должны принять соответствующие превентивные меры, чтобы минимизировать неравенство доходов.

Оригинальность и научная новизна исследования - научные подходы и оценки, представленные в статье, выявили необходимость уделения внимания новым подходам к сокращению неравенства доходов.

Ключевые слова: неравенство доходов, социальная политика, проблемы, минимальная заработная плата, номинальная и реальная заработная плата, среднемесячная заработная плата и т. д.

*Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
05.05.2025
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir:
09.06.2025
Çapa qəbul olunmuşdur: 11.07.2025*

*Дата поступления статьи в
редакцию: 05.05.2025
Отправлено на повторную обработку:
09.06.2025
Принято к печати: 11.07.2025*

*The date of the admission of the article
to the editorial office: 05.05.2025
Send for reprocessing: 09.06.2025
Accepted for publication: 11.07.2025*